

DALIBOR PRIX – ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ AV ČR, V. V. I., PRAHA

Jakub Adamski

Gotycka architektura sakralna na Śląsku w latach 1200–1420 Główne kierunki rozwoju

Kraków, Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana 2017, 798 s., 1168 čb. a bar. obr.,
plánů a rysů, bibliografie, jmenný a místní rejstřík, něm. resumé

Na přelomu dubna a května 2018 se na pulty polských knihkupectví dostala objemná a přiměřeně těžká kniha velkého formátu o gotické sakrální architektuře ve Slezsku. Napsal ji relativně mladý, avšak agilní a dnes již v odborných kruzích nejen v Polsku dobře známý a respektovaný absolvent krakovské Jagellonské university (Uniwersytet Jagielloński) Jakub Adamski, který od roku 2012 působí jako pedagog Varšavské university (Uniwersytet Warszawski). Už samotný výběr tématu naznačil autorovy ambice. Celistvého pohledu na bohaté slezské chrámové stavitelství od 13. až do počátku 15. století — ve formátu překračujícím stručné, několikastránkové charakteristiky se od dob předválečné generace německých badatelů (zejména Dagoberta Freye, Hanse Tintelnota nebo třeba Günthera Grundmanna)¹ — odvážily jen polské badatelské legendy druhé poloviny 20. století: Marian Kutzner a Mieczysław Zlat nebo naposledy částečně v rámci celopolské syntézy Andrzej Grzybowski.² Nové bádání pak bezesporu stimulují i příspěvky zahraničních badatelů, kterým teprve pád tzv. železné opony dostatečně otevřel nové výzkumné prostory. Z nich lze vyzdvihnout například Detharda von Winterfeld a Christofera Herrmanna,³ kteří navázali na „průkopnické“ aktivity Paula Crossleyho z osmdesátých let 20. století, třebaže Crossley se zaměřil hlavně na Malopolsko.⁴ Přitom poslední Kutznerova a Zlatova syntéza z roku 1995 čerpala hlavně ještě z výzkumů v šedesátých až osmdesátých letech 20. století a jisté badatelské vakuum vyplňovaly sice pozoruhodné, metodicky vyzrálé a inspirativní, ale vesměs jen dílčí studie předních polských vědců (zejména Jarosław Jarzewicz, Andrzej Grzybowski, Romuald Kaczmarek, Szczęsny Skibiński či třeba Tadeusz Jurkowlanec). Navíc, srovnáme-li rozsah knihy Jakuba Adamského se staršími syntetickými publikacemi věnovanými slezskému chrámovému stavitelství, je na první pohled zřejmé, že autor předložil veřejnosti dílo, které si jistě zaslouží zvýšenou pozornost všech zájemců o poznání gotické sakrální architektury nejen ve Slezsku, ale v celé střední Evropě. Vývoj architektury v dané sféře a období totiž bez podrobného přihlédnutí

ke slezskému stavitelství jednoduše není možné dobře pochopit.

V případě Adamského knihy však rozhodně nejde jen o počet potištěných stran a mechanický součet vyzetých liter. Kniha je závažná svým obsahem, koncepcí, metodicky i tím, že má co říci též bádání v okolních zemích, hlavně v Německu, Rakousku a v České republice. Koncept a zaměření jsou zřejmé jak z názvu, tak z obsahu i z pregnantně formulovaného úvodu. (zvláště s. 11–25) Snad mimoděk, avšak výstižně o nich a o autorově cílení vypovídá i obálka publikace s impozantním interiérem vratislavského kostela Panny Marie na Písku. Jakub Adamski jej nasnímal z nadhledu, který lze chápat i jako metaforu jeho koncepce knihy. V ní — stejně jako na snímku — dobře poznaná dílčí témata (osvětlená místa) spolu s málo prozkoumanými oblastmi (potemněnými zákoutími) skládají celistvý, pevně vystavěný autorův náhled na specifický vývoj slezského středověkého stavitelství, tady přeneseně symbolizovaný racionálním a soudržným celkem pro Slezsko příznačné chrámové konstrukce.

Předchozí větu lze samozřejmě vnímat jen jako čirou, subjektivní impresi recenzenta, přesto dosti věrně odráží obsah knihy ukrytý za obálkou. Ten se skládá z obratně formulovaného úvodu, v němž autor na základě analýzy stavu dosavadního poznání slezské sakrální architektury přesvědčivě zdůvodňuje aktuálnost a potřebnost své práce. Ta byla sice do jisté míry „vyprovokována“ pokroky ve zpracování gotického stavitelství jiných polských území, ale zároveň v ní lze spatřovat i imponující a závažnou domácí, tedy polskou, odpověď na novější evropské, zvláště německé syntézy z pera například Norberta Nußbauma, a hlavně Marca Carela Schurra o středověké architektuře říše a v nich zběžně dotčené vazby k nejvýznamnějším slezským stavbám.⁵ V úvodu dále autor vytyčil hlavní otázky, jimž se v souladu s podtitulem knihy přednostně hodlá věnovat. Jsou výsledkem pečlivé úvahy. Předmětem jeho pojednání neměl být mechanický výčet všech existujících objektů, ani podrobné líčení všeho gotického stavitelského dění

v poměrně rozlehlém Slezsku; to by se do takřka osmi stovek stran stejně nevešlo a čtenáře by jen unavovalo i rozptylovalo kvantum různorodých faktů, jež lze stěží poskládat do přehledné sítě. Až na výjimky proto není věnována pozornost početným venkovským farním kostelům. Ty ostatně, podle autorova názoru, ani nebyly nositelem „hlavních vývojových směrů“, jež čtenářům přislíbil sledovat v podtitulu. A i když tato teze Jakuba Adamského neplatí bez výjimky, v základních rysech je pravdivá a oprávněná. Jako třetí část úvodu autor zařadil i hutnou charakteristiku politicko-historického a hospodářského vývoje středověkého Slezska. (s. 25–36) Nenápadná podkapitola však není jen jakousi „povinnou výbavou“ knih o architektuře konkrétních regionů, ale sumarizované závěry v ní obsažené vhodně zbavily autora nutnosti dále v publikaci opakovat základní skutečnosti. Posloužily mu zároveň i jako východisko k závěrečné stati úvodu pojednávající o stavebních materiálech a konstrukčních a technologických specifikách slezského středověkého stavitelství (s. 36–42), i k cennému exkursu věnovanému patronátnímu právu, způsobům financování a organizaci výstavby středověkých kostelů. (s. 285–291) V tomto směru vykazuje polské bádání cennou tradici zájmu o téma,⁶ jeho výsledky jsou čestně srovnatelné s mladším německým výzkumem.⁷ Snahou dosahovat obecně platných závěrů by tak mělo být inspirací i pro českou medievistiku, která se zatím v tomto směru rozvíjí jen váhavě.⁸

Jádro knihy tvoří chronologicky řazené velké kapitoly, ohraničené periodizačními mezníky, vymezenými nikoli vnějšími, třeba politickými časovými hranicemi, ale elementárními stylovými předěly, které autorovi vyplynuly z analýzy slezských staveb. Zhodnocení jednotlivých period pak formou samostatných podkapitol či spíše jen v podobě shrnujících odstavců uzavírají jednotlivé části. Na dosažených dílčích etapových poznatkách se proto autorovi snaže staví přehledná charakteristika a popis souvislostí následujícího období. Jakub Adamski rozčlenil výklad na 13. století a dozrívání raně gotických principů počátkem 14. věku (s. 43–239), dále na přelom 13. a 14. století, důležitý z hlediska pozvolného přechodu k vrcholným gotickým formám slezských kostelů, inovativně ještě vnitřně rozlišený na okruh „průkopnických“ staveb (s. 241–284), na chrámy konstituující novou architektonickou vrstvu (s. 293–393) a na údobí vytváření do jisté míry svébytné slezské architektury v intervalu let asi 1325–1375. (s. 395–486) Regionální, celkově stylově sevřenou, v elementárních rysech spřízněnou, ale zároveň od stavitelství okolních oblastí odlišitelnou slezskou stavební „produkcí“ přibližně od poloviny 14. po práh 15. století autor rozebírá na s. 487–608. Do zvláštní, méně objemné kapitoly přitom vyčlenil jako specifickou skupinu mendikantské kostely ze 14. až počátku 15. století. (s. 609–640) Svůj průzkum završuje kapitolou příznačně nazvanou Na křižovatce cest, respektive směrů, kterou zaujímají stavby z přelomu 14. a 15. století, v nichž zvláště dříve neznámé či vzácně aplikované klenební vzorce, hry s kružbovými

obrazci či proměny uspořádání vnitřních prostorů tvoří pomyslný přechod k typicky pozdně gotickému stavitelství. (s. 639–689) Textovou část knihy uzavírá výstižné shrnutí (s. 691–696), v němž Jakub Adamski na základě vlastních pronikavých rozborů formuluje odpověď na kardinální otázky plynoucí z dosavadního bádání. Již od 19. století jasně pocíťovaná a přitom obtížně definovatelná svébytnost slezské sakrální architektury 14. a počátku 15. století je zde výstižně vyložena jako „paradoxní“ (s. 691) důsledek stavitelského a objednavatelského prostředí. To již od 13. století vynikalo maximální otevřeností architektonickým podnětům z téměř všech okolních krajin. Toto prostředí bylo souběžně formováno nezastupitelnou rolí sebevědomých, hospodářsky silných a správně značně samostatných měst. Slezsko tedy, domýšlíme-li Adamského závěry, dokázalo tvořivě transformovat rozmanité impulsy: Z hlediska naplnění duchovních a reprezentančních potřeb městských obcí mu byly pomyslným partnerem či zdrojem inspirace — vedle vždy důležitých katedrál a nejvýznamnějších klášterů — sakrální stavby silných říšských měst, nejednou přímo tzv. svobodných říšských měst. Z přemyslovského a lucemburského sousedství, kde zejména v Čechách bylo společenské postavení většiny měst slabší než ve Slezsku, si zase bralo podněty z imponujících královských fundací. Jejich sociální přitažlivost přitom vystupňovalo získání říšského královského trůnu Lucemburky a posléze i císařského žezla Karlem IV. Ostatně, respekt ke královské autoritě českých vládců byl mezi stavebníky od konce 13. století vynucován i tím, že postupně se mocenské převaze českých králů podřídila většina slezských piastovských knížat. S nadsázkou bychom proto mohli slezskou sakrální architekturu 14. a počátku 15. století označit za průsečík tří částečně protichůdných společenských pohybů: nepravé „demokracie“ významných středověkých měst, oslnění monarchistickým leskem královských diadémů i opatrně se rodícího zemského sebevědomění.⁹

Vysoké ocenění si zaslouží i ukázněná a efektivní pracovní metoda, kterou Jakub Adamski uplatnil v koncepci své knihy, stejně jako při psaní drobných, tematicky selektovaných „monografií“ jednotlivých objektů představených v kapitolách. Ty významně rozhojňují využitelnost knihy. Čtenář v ní nenajde jen předložený souhrnný pohled na vývoj slezského chrámového stavitelství od počátku 13. století do doby kolem roku 1420, ale — chce-li — může knihu využívat i jako dlouhou sérii medailonků takřka všech slezských městských, kolegiálních a klášterních kostelů, včetně katedrál ve Vratislavi. V nich potom najde přehledný, odborně fundovaný, badatelsky nejnovější souhrn poznatků o každém objektu, provázený jeho výstižnou stylovou analýzou. V některých případech autor opomíjí části staveb, které mu nemohou posloužit k objasnění hlavní (vývojové) linie knihy. Proto třeba v případě klášterního kostela dominikánů v Ratiboři jen stručně shrnul výsledky staršího bádání týkající se chrámové lodi (srov. s. 129–130) a zevrubnou pozornost naopak zaměřil na progresivní nový presbytář z počátku

14. století. (s. 130–132) Jednotlivé medailony jsou vystavěny na kombinaci systematizovaného rozboru samotných staveb, výdobytků staršího poznání a identifikaci relevantních písemných pramenů. V rozboru staveb Adamski postupuje obvykle od charakteristiky celkové dispozice až k součástem kostelní skladby a jednotlivým detailům. Vhodně z nich vybírá přednostně ty, které přinesly do slezského architektonického vývoje nové impulsy, a na sledování jejich francouzských, italských či porýnských kořenů rýsuje v inovativní výklad postupu stavebních a architektonických procesů z krystalizačních jader do nových končin.

Prěsvědčivost autorových závěrů je dále podepřena imponující znalostí polské i světové odborné literatury, především německé a české, a to i té nejnovější — tedy s přihlédnutím k době, kdy v letech 2014–2016 vznikalo jádro rukopisu. Přiměřeně rozsáhlé poznámky přitom nesuplují únavné bibliografické seznamy všeho, co bylo o jednotlivých stavbách napsáno, ale jsou uváženě selektovány na to podstatné. Pozornějšímu čtenáři neunikne, že autor občas jednotlivé odkazy nebo jejich soubory poněkud mechanicky multiplikuje na všechna místa, kde jsou zapotřebí (srov. třeba pozn. 56 na s. 498, pozn. 321 na s. 557 a pozn. 486 na s. 599); to je však s ohledem na rozsah knihy a rychlost, s jakou vznikala, omluvitelné. Zvláště proto, že na relevanci sdělení toto drobné usnadnění práce nic nemění.

Veskrze pozitivní dojem, kterým publikace působí, tedy může být vtělen do vřelého doporučení knihy Jakuba Adamského pozornosti všech zájemců, kteří z různých důvodů mají nebo mohou mít zájem o středověkou sakrální architekturu ve Slezsku. Autorovy závěry působí přěsvědčivě a představují momentální vrchol výzkumu slezského stavebního umění. Je-li těžké v textu najít nějaké chyby,¹⁰ přirozeně to neznamená, že vše, co se týká slezských kostelů, by Jakub Adamski definitivně vyřešil. To jistě není možné a budoucí další poznatky a interpretace přinesou řadu nových nebo širších výkladů. Jen jako *pars pro toto* lze zmínit třeba souvislosti nejstarší fáze pozoruhodného městského kostela Panny Marie ve Złotoryji. K ní patří kvadratický chór uzavřený původně polygonální apsidou, transept a jeho dvě východní apsidy, sekundárně odbourané. Jakub Adamski správně upozornil na formální souvislosti s kostelem kláštera cisterciáků v Třebnici a s nejstarší fází výstavby kolegiálního kostela Panny Marie v Hlohově, jenž sice měl polygonální apsidu, ale patrně mu chyběla vyjádřená východní příčná loď (s. 154), přitom správně podotýká, že Złotoryja byla významným střediskem těžby drahých kovů. (s. 156) V tom případě by však neměly být přehlíženy širší souvislosti; je vhodné připomenout, že od počátku poslední čtvrtiny 12. století se bouřlivě rozvíjelo i jiné středisko těžby, tentokrát stříbra, v hornosaském Freibergu, kde byly v první třetině 13. století postaveny dva velké trojlovní kostely s východním transeptem a polygonální apsidou hlavního chóru. Z nich kostel sv. Petra a Pavla při horní faře byl — vedle hlavního chóru s polygonálně

zalamovanou apsidou — vybaven postranními apsidami ústíci do příčné lodi, které si ponechaly půlválcový tvar.¹¹ Teprve dodatečně v době kolem roku 1225 či krátce po něm přibyla věžová nástavba nejméně nad jižní apsidou. A patrně nebude náhodou, že s dalším chrámem podobné koncepce, tedy bazilikou s východní příčnou lodí a trojicí pyramidálně uspořádaných východních apsid, z nichž střední měla polygonální půdorys na rozdíl od půlválcové formy postranních apsid, se setkáváme v jiném středoevropském těžebním obvodu, totiž v Banské Štiavnici v případě kostela sv. Mikuláše z doby kolem roku 1240.¹² Uvedená poznámka nepochybně správnost určení stylových souvislostí a časového zařazení kostela Panny Marie ve Złotoryji, jak je podal Jakub Adamski. Naznačuje však, že pole pro další, prohloubený výzkum a poznání širších kontextů zůstává otevřené. Buď jak buď, badatelské výsledky představené Jakubem Adamskim v recenzované knize budou natrvalo cenným východiskem a oporou takového dalšího poznávání.

Protože od 14. století do roku 1742 bylo Slezsko součástí politického svazku zemí, jimž vládli čeští králové, lze mít za to, že pro mnohé české medievisty by znalost Adamského díla měla být takřka nezbytností. Vzájemné vztahy mezi českým, eventuálně moravským středověkým stavitelstvím na jedné straně a slezskou stavební tvorbou na straně druhé totiž nejsou dodnes uspokojivě vyřešeny. Významný impuls pro zvýšený zájem českého bádání v období těsně po druhé světové válce na poli výzkumu gotické architektury bezpochyby představovaly práce Václava Mencla, zejména jeho slavná kniha *Česká architektura doby lucemburské*.¹³ V ní Mencl preferoval pražské katedrální ohnisko a invenci Petra Parléře s tím, že — v ostentativní opozici proti německému předválečnému dějepisu umění — Slezsko takřka úplně degradovalo do role více méně pasivního příjemce pražských uměleckých podnětů. Tomuto úhlu pohledu podřídil i své datování řady slezských staveb a jako až paradoxní účelová manipulace působí například jeho názory na šíření obkročných kleneb.¹⁴ Tendence neúměrně přeceňovat, až mytizovat český architektonický přínos pro středověké Slezsko a slezské stavitelství naopak ve vztahu k českým zemím podceňovat přitom tiše neodumřela v padesátých letech 20. století, kdy polské bádání v důsledku poválečných průzkumů a rekonstrukcí mnoha památek postavilo hodnocení slezských kostelů na mnohem pevnější základy a přěsvědčivěji je propojilo s vývojem v říši a v západní Evropě. Do jisté míry, třebaže v méně vyhrocených formách, přežívala v Praze občas až donedávna.¹⁵ Polské poválečné bádání přitom vědomí spojitostí slezské architektury s pražským děním a vlivem Petra Parléře nikdy nepochybněovalo, jen je častěji vykazovalo do patřičnějších mezí, opřených o objektivnější poznatky a komparace, vědomo si širších evropských souvislostí. I tak zde možnosti vazeb slezské tvorby na české impulsy občas preferoval zvláště Mieczysław Zlat,¹⁶ zatímco Marian Kutzner zase výrazně rozšířil spektrum podnětů českého původu, které měly být ve

Slezsku následně rozvíjeny a transformovány, i na stavby z 13. století.¹⁷ Ostatně, inspiraci v Čechách nepopírá ani novější polské bádání, ač zaujímá ještě strídmější postoje než dříve Zlat, Kutzner či další.¹⁸ Pro část českých medievistů, zabývajících se architekturou, by tedy mohl být polský přístup zvláště posledních desetiletí podnětný třeba v tom, že místo paušálních premis soustředěněji hledá konkrétní souvislosti a analogie. V tomto ohledu jsou pak velmi cenné knihy a studie Jakuba Adamského,¹⁹ včetně recenzované publikace (zde k analogiím obecně s. 622–624, 647–654). Protože autor vidí české středověké stavby s patřičným nadhledem z polské perspektivy a hodnotí je strukturálně, na základě důvěrných a podrobných osobních zkušeností s architekturou širokého středo- i západoevropského prostoru, řada jeho poznatků, datací i nastínění stylových souvislostí nejednoho českého chrámu nastavuje cenné informační zrcadlo pro českou stranu. Příkladně: Jakub Adamski sice „používá“ skupinu východočeských městských kostelů v Hradci Králové, Chrudimi a Vysokém Mýtě jako podpůrný argument svého výkladu kontextu kostela sv. Erasma a Pankráce v Jelení Hoře, ale jeho včlenění kostela sv. Ducha v Hradci Králové do širších souvislostí se slezským vývojem v pokročilém 14. století může být užitečným zpětným korektivem rozkolísaných českých úvah o datování a stylových vazbách chrámu.²⁰ A podobných inspirací k zamyšlení nad řadou českých nebo moravských staveb lze v knize postřehnout celou řadu. I proto je možné předchozí řádky uzavřít velmi pravděpodobnou předpovědí, že kniha Jakuba Adamského si dříve či později najde množství pozorných čtenářů nejen v Polsku, ale po celé Evropě a zajisté i v zámoří. Zaslouží si to.

POZNÁMKY

- 1 Dagobert Frey, *Die Kunst im Mittelalter*, in: Hermann Aubin et al., *Geschichte Schlesiens 1. Von der Urzeit bis zum Jahre 1526*, Breslau 1938, s. 438–479. — Hans Tintelnot, *Die mittelalterliche Baukunst Schlesiens, Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte 1*, Kitzingen 1951. — Günther Grundmann, *Deutsche Kunst im befreiten Schlesien*, Breslau 1941. Polský předválečný pohled nabídl zvláště Mieczysław Gębarowicz, *Architektura i rzeźba na Śląsku do schyłku XIV wieku*, in: Władysław Semkowicz (ed.), *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400. III*, Kraków 1936, s. 1–84.
- 2 Marian Kutzner — Mieczysław Zlat, *Śląsk*, in: Teresa Mroczko — Marian Arszczyński (edd.), *Architektura gotycka w Polsce. Dzieje sztuki polskiej*, Warszawa 1995, s. 125–153. — Andrzej Grzybowski, *Gotycka architektura murowana w Polsce*, Warszawa 2014, s. 13–75, 84–88.
- 3 Christofer Herrmann, *Schlesien*, in: Christofer Herrmann — Dethard von Winterfeld, *Mittelalterliche Architektur in Polen. Romanische und gotische Baukunst zwischen Oder und Weichsel. 2*, Studien zur internationalen Architektur- und Kunstgeschichte 125, Petersberg 2015, s. 551–723.
- 4 Paul Crossley, *Gothic Architecture in the Reign of Kasimir the Great. Church Architecture in Lesser Poland 1320–1380*, Państwowe zbiory sztuki na Wawelu, Biblioteka Wawelska 7, Kraków 1985.

5 Norbert Nußbaum, *Deutsche Kirchenbaukunst der Gotik*, 2. vydání, Darmstadt 1994. — Marc Carel Schurr, *Gotische Architektur im mittleren Europa 1220–1340. Von Metz bis Wien*, München — Berlin 2007.

6 Srov. například Marian Kutzner, *Společne uwarunkowania rozwoju śląskiej architektury w latach 1200–1330*, in: Piotr Skubiszewski (ed.), *Sztuka i ideologia XIII wieku. Materiały Sympozjum Komitetu Nauk o Sztuce Polskiej Akademii Nauk*, Warszawa, 5 i 6 IV 1971 r., Warszawa — Wrocław — Gdańsk — Kraków 1974, s. 205–279. — Marian Kutzner, *Kościół bazylikowe w miastach śląskich XIV. wieku*, in: Piotr Skubiszewski (ed.), *Sztuka i ideologia XIV. wieku. Materiały sympozjum Komitetu Nauk o Sztuce Polskiej Akademii Nauk*, Warszawa, 29 i 30 listopada 1973 r., Warszawa 1975, s. 275–316. — Idem, *Rozwój śląskich kościołów parafialnych w latach 1200–1335 w świetle badań historyka sztuki*, *Roczniki Humanistyczne XXIII*, 1975, č. 2, s. 45–69. — Idem, *Technika i organizacja budowy gotyckich kościołów miejskich na Śląsku na przykładzie realizacji kościoła św. Mikołaja w Brzegu*, *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Spoleczne. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo IX*, Toruń 1980, s. 75–125. — Idem, *Wie wurden schlesische Pfarrkirchen im 14. Jahrhundert erbaut? Ein Beitrag zur Erforschung der Finanzierung und Arbeitsweise an städtischen Sakralbauten im Spätmittelalter*, in: Ute Reupert — Thomas Trajkovits — Winfried Werner (edd.), *Denkmalkunde und Denkmalpflege. Wissen und Wirken. Festschrift für Heinrich Magirius zum 60. Geburtstag am 1. Februar 1994*, Dresden 1995, s. 177–195.

7 Jen námátkou srov. třeba Klaus Jan Philipp, *Pfarrkirchen. Funktion, Motivation, Architektur. Eine Studie am Beispiel der Pfarrkirchen des schwäbischen Reichsstädte im Spätmittelalter*, Studien zur Kunst- und Kunstgeschichte 4, Marburg 1987. — Günther Binding, *Baubetrieb im Mittelalter*, Köln — Berlin 1993. — Arnd Reitemeier, *Pfarrkirchen in der Stadt des späten Mittelalters: Politik, Wirtschaft und Verwaltung*, (Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Beihefte 177), Stuttgart 2005.

8 Cennou prací, celkově však prozatím spíše příslovečnou „vlastovkou“ je například Roman Lavička — Robert Šimůnek, *Městský farní kostel ve středověkých Čechách. Trhové Sviny 1280–1520*, České Budějovice 2011.

9 K tomu například Martin Čapský, *Zrození země. Komunikující společenství pozdně středověkého Slezska*, Praha 2013, s odkazy na další literaturu.

10 Přirozeně pomjím drobná formální pochybení či překlepy — například na s. 85 v pozn. 192 uvedený autor důležitě studie o durynských kostelech se nejmenuje „Wedemeyer“, ale Bernd Wedemeyer (v seznamu literatury je ovšem správná verze; srov. s. 738).

11 Heinrich Magirius, *Katedrale, Stiftskirche, Klosterkirche, Burgkapelle, Stadtkirche und Dorfkirche. Zu Typologie und Stil der romanischen Steinkirchen in Obersachsen*, in: Judith Oexle — Petra List — Klaus Simon (edd.), *Frühe Kirchen in Sachsen. Ergebnisse archäologischer und baugeschichtlicher Untersuchungen*, Veröffentlichung des Landesamtes für Archäologie und Landesmuseums für Vorgeschichte 23, Leipzig — Stuttgart 1994, s. 64–91, tam s. 80–82.

12 Blíže Václav Mencl, *Stredoveká architektura na Slovensku. I*, Praha — Prešov 1937, s. 198–202.

13 Idem, *Česká architektura doby lucemburské*, Praha 1948.

14 Asi nejmarkantnější je to v případě kolegiálního kostela sv. Kříže a sv. Bartoloměje ve Vratislavi. Srov. Mencl (pozn. 13), s. 136–137. K problematice obkročných kleneb ibidem, s. 135: „...V této chvíli přispěchala [rozuměj Slezsku] na pomoc česká obkročná klenba...“

15 Například Dobroslav Líbal, *Gotická architektura*, in: Rudolf Chadraha — Josef Krása (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění I/1. Od po-*

čátek do konce středověku. 1. 2. Gotické umění od poloviny 13. století do roku 1420, Praha 1984, s. 144–215, zvl. s. 193 — příklad kostela sv. Mikuláše v Jaroměři. Podobné pojetí lze sledovat třeba u Jiřího Kuthana; třeba idem, Arcibiskup Arnošt z Pardubic jako stavebník, in: Lenka Bobková — Ryszard Gładkiewicz — Petr Vorel (edd.), *Arnošt z Pardubic (1297–1364). Osobnost — okruh — dědictví. Postać — środowisko — dziedzictwo*, Wrocław — Praha — Pardubice 2005, s. 175–194. Střízlivější postoj zaujala od počátku například Klára Benešová, srov. třeba Klára Fischerová, *Francouzští mistři a architektura první poloviny 14. století v českých zemích* (disertační práce), Katedra dějin umění FF UK, Praha 1974. — Klára Benešová, Hlava druhá. 1310–1420, in: Petr Kratochvíl (ed.), *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada. Architektura*, Litomyšl — Praha 2009, s. 105–216.

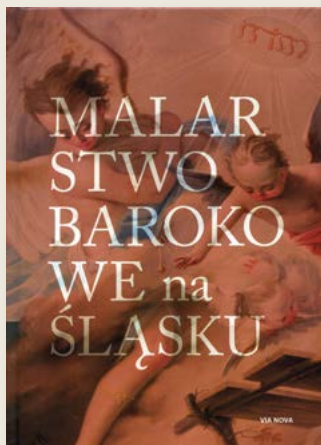
16 Například Mieczysław Zlat, Najstarsze sklepienia sieciowe w Polsce, *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki* XVII, 1972, s. 3–19.

17 Třeba Marian Kutzner, Kościoły bazylikowe w miastach śląskich XIV. wieku, in: Piotr Skubiszewski (ed.), *Sztuka i ideologia XIV. wieku. Materiały sympozjum Komitetu Nauk o Sztuce Polskiej Akademii Nauk*, Warszawa, 29 i 30 listopada 1973 r., Warszawa 1975, s. 275–316.

18 Z četných prací budiž uvedeny aspoň architektuře věnované pasáže ve studiích Romuald Kaczmarek, Umění ve Slezsku, umění v českých zemích a lucemburský mecenát: mezi svízelným sousedstvím a bezvýhradným přijetím?, in: Mateusz Kapustka — Jan Klípa — Andrzej Kozieł — Piotr Oszczanowski — Vít Vlnas (edd.), *Perla v České koruně. Historie. Kultura. Umění*, Praha 2007, s. 115–147. — Romuald Kaczmarek, Związki artystyczne Pragi i Wrocławia w ostatniej tercji XIV wieku. Rzeźba i sklepienia, in: Helena Dáňová — Jan Klípa — Lenka Stolárová (edd.), *Slezsko země Koruny české. Historie a kultura 1300–1740*. B, Praha 2008, s. 435–451.

19 Například Jakub Adamski, *Sklepienia pseudopoligonalne w architekturze gotyckiej. Studium z dziejów architektonicznego iluzjonizmu*, Studia z Historii Sztuki Średniowiecznej Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego II, Kraków 2013. — Jakub Adamski, Architektur als Instrument territorialer Machtpropaganda. Über die Westfassade und die Vorhalle des Frauenburger Domes und ihre Beziehungen zu Nürnberg und Prag, *Zeitschrift für Kunstgeschichte* LXXVIII, 2015, s. 356–369. — Jakub Adamski, Gotycka fara św. Anny w Ząbkowicach a tradycja i innowacja w architekturze sakralnej Śląska XIV–XVI wieku, in: Kamil Pawłowski (ed.), *Wokół dziejów miasta. 730 lat Ząbkowice Śląskich. Materiały z konferencji naukowej 22–23. 04. 2017, Ząbkowice Śląskie 2017*, s. 183–200. — Jakub Adamski, Böhmische Einflüsse in der schlesischen Kirchenbaukunst des mittleren 14. Jahrhunderts. Der Fall Schweidnitz und Striegau, *Umění* LXV, 2017, s. 330–346.

20 To se pohybuje od konce 13. po polovinu 14. věku, srov. třeba Dobroslav Líbal, *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*, Praha 2001, s. 118–120. — Jakub Vítovský, Stavebníci a mistři panovníckého chrámu sv. Ducha v Hradci Králové — architektura a skulptura na rozhraní Janovy a Karlovy éry, in: Jiří Štěpán (ed.), *Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308–2008. Historická tradice v dějinách města. Od chrámu ke katedrále. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 15. a 16. října 2008 v Hradci Králové*, Hradec Králové — Ústí nad Orlicí 2009, s. 97–112. — Helena Dáňová, Středověká architektonická skulptura presbytáře chrámu sv. Ducha v Hradci Králové, in: Ivo Hlobil — Milan Dospěl (edd.), *Gotické a raně renesanční umění ve východních Čechách 1200–1550. Příspěvky z vědecké konference Hradec Králové 2014*, Hradec Králové 2014, s. 43–51.

TOMÁŠ VALEŠ — ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ AV ČR, V. V. I., BRNO

Andrzej Kozieł (ed.)

Malarstwo barokowe na Śląsku

Wrocław, Wydawnictwo ViaNova 2017, 862 s., 884 bar. a čb. obr., rejstřík osob, rejstřík míst

Vratislavský profesor Andrzej Kozieł patří bezpochyby k vůdčím osobnostem bádání o barokním malířství a kresbě v historickém prostoru Slezska, respektive celé střední Evropy. Jeho dlouhodobému a soustředěnému zájmu vděčíme za komplexní poznání nejen tvorby Michaela Leopolda Willmanna, ale také řady dalších více či méně známých tvůrců spojených s tímto geografickým prostorem.¹ Jako určité vyvrcholení daného

badatelského zájmu lze chápat recenzovanou a bezpochyby ambiciózní publikaci, postihující malířskou kulturu barokního Slezska v nebyvalé komplexnosti. Daná monografie nevznikla, a ani vzniknout nemohla jako práce jednoho autora, ale jako rezultat synergického snažení Andrzeje Kozieła a jeho spolupracovníků. Výsledkem je objemná kniha postavená obsahově na dvou hlavních částech. Prvních pět kapitol, příprave-